

Filosofit eivät aina puhu tärkeimmästä. Onneksi jotkut puhuvat. ”Kesä kerkeimmillään, nälkä närkeimmillään,” lohkaisivat ruovetiset aikoinaan. Sananparsi viitanee alkukesän malttamattomaan sadonodotukseen. Kevään ”keikka” tulotapa jo kertoo, että jonkin aikaa on jäseniä heikottanut. Silloin kun kesä on kepeimmillään ja herkimmillään, myös ravinnontarve käy kärsimättömän (n)äreäksi. Vallankin jos perunakuoppa ehtyy eikä Las Palmasin rahtikone jo ota laskeutuakseen Ruoveden kansainväliselle lentokentälle. Kesä jouduttaa ja kiihdyttää kaikki odotukset ja tunteukset. Vasta kasvava varmuus kituutuksen loppumisesta vapauttaa raivokkaan puuteenalaisuuden tunnun. Vaan hädän väistyminen saa itse kesänkin kesäiseksi, voimansa tuntoon. Sotka sokea lintu sulassa lupaa luoda maan uudelleen.

”ja suven isä on Svasudr” suomentaa Aale Tynni säkeen *Eddaa*. Pohjoismaisen tarun jättiläinen saa näin vastatuksi arvuuttelevan ylijumalan Odinin kysymykseen. Tynni jättää henkilöimättä kesän, *sumarrin*. Vastaavasti kuullaan, että talven isä on Vindsvalr eli Tuulenviileä, mutta itse talvi (*vetr*) jää personifioimatta. Isän nimi se vasta kesästäkin tekijän tekee, saattaisi Jacques Lacan todeta. Antropologi Marshall Sahlins puolestaan huomauttaa, että personifiointi maittaa kutakuinkin kansalle kuin kansalle. Vaihtelevaa on sen suunta: yksien mielestä eläimet ja vuodenajat ovat ihmisiä, toisten mielestä ihmiset eläimiä ja voimien temmelyskenttiä. Kuinka vain, Odin antaa ymmärtää, että ”Lempeän eteläisen” poika, ”lämmän suvi”, syntyi nimenomaan ”viisaita jumalia varten”.

Teologian historiassa kesää on pidetty paremminkin Jumalan lahjana kuolevaisille. Niin teroitti Luther selittäessään Psalmissa 147 rakeita viskovaa ja äkkiä jo jään sulattavaa Herraa. Talvea koskaan kokematon saattaisi luulla, että taivas ja maa ovat kääntyneet tappohalusiksi vihollisiksi. Mihinkään uskomattomat jumalattomatkin lohduttavat itseään ennen pitkää koittavalla kasvukaudella. Sirkkalehtien ja sirittäjien ilmaantuessa voi tosin sattua, että mielet valtaa manikealainen usko hyvään kesä-Jumalaan ja pahaan talvi-Jumalaan¹. Siksi Luther patistaa uskomaan, että sama Jumala se sesongit luo: psalmirunoilija tavoittaa Jahven voimannäyttäjänä, lohtutahtonsa hurjuuden väläyttäjänä, joka vaihtaa vuodenaikaa Sanansa mahdollilla. Tässä hengessä luterilainen pappi Jakob Zader vertasi 1611 kesää ikuisen elämään. Yhtä

varmasti kuin mennyttä talvea seurasi kesä, myös ajallista tapahtumista peesaa taivaallinen täyttymys. Samassa perinteessä Topeliuskin päiväkirjaili 1837 ylilmaillisen kodin *sommarfägringistä*. Mutta taivas saa odottaa: Pohjolan kesäkuisten öiden ja aamujen ihmeellisyys *meddelar åt vårt hjerta sitt eget fulla lif, sin egen genomströmmande känsla af ungdom och fröjd*.

Mestarilaulaja Hans Sachs sepitti useammankin vuoropuhelun kesän ja talven välille. Niistä viimeisin oli 1565 ilmestynyt *Ain schöner perck-rayen von Somer und Winter*. Sachs sin otteluissa talvi voitti. Tuskin hänestä muuten olisikaan Wagner innostunut. Olennaista oli kamppailu: Sachs sin tuotantoon kuuluu myös elämän ja kuoleman välille sommiteltu *Kampfgespräch* (1538). Kirjallisuushistorioitsija Hermann Jantzen asettikin varmaotteisesti 1896 ilmestyneessä ”riitarunon” historiikissaan Sachs sin tekemiset kiistelysäkeitten pitkään jatkumoon. Jo Aisopos oli pannut kevään ja talven ottamaan mittaa toisistaan. Athenaios laitto sitemmin eripurana pystyyn vaikka hummuksen ja turpeitten linssien välille, mutta tavallisempia runomittelöitä nähtiin villaa tuottavan lampaan ja lakanakangasta pukkaavan pellavan välillä. Jantzenin mukaan romaaniseen runoon kuuluu runoilijapersoonan korostus, laulajakiistaan pureutuminen, kun taas germaaninen perinne häivyttää toimehtijat ja keskittyy teemankäsittelyyn. Viiva ja ympyrä?

Ruovedeltä talteen saatu sutkaus on hieno väsyneen antagonismin välttämisesään. Se ei oikeuta kesää talven avulla. Jossain takana vihainen hyy häytyttää, ei kalseaa taustaa käy peittelemineenkään. Mutta tarkkauksessa viipyy kesän kiire tulla itseksensä. Kesän kerkeys, kesän itseys, kesän keseys.

Joel Lehtosen kirjoissa *Lintukoto* (1929) ja *Hyvästijättö Lintukodolle* (1935) kesä muuttuu lähes totaaliseksi. Alkukesän heleys vihjaa samassa elokuun raskautta, ja järvenselän lempeys saattaa puuskan myötä tuoda etiäisenä syksyn myrskyjen ja lähdön välttämättömyyden. Jokaisessa kesäsaaren elämyksessä on kokonaisuus, jonka tulevan viimeisen lähdön muisto pakottaa hetkiin. Vanhojen elokuvien tapaan ulkomaailman sääilmiöt ja sisämaailman tunteet ovat suorassa yhteydessä. Lehtosen Lintukodossa paljastuu tästä rinnastuksesta ei-metaforinen puoli. Aurinkoinen ja kirkas päivä ei ole *kuin* kevyt ja helppo tunnelma, vaan sää korottaa ja jakaa kesäihmisen kokemuksen. Selkeän ja lämpimän päivän leyhähdykset ovat itsessään täysiä kesäiä.

Kesä, kuten muutkin vuodenaajat parhaimmillaan, murtaa lineaarisen ajan. Lehtoselle alkukesän vaaleanvihreä ei tule yksin, vaan loppukesän kypsyyks mukanaan. Kesä ei tule kevään jälkeen, vaan kevättä vasten ja syksy varten. Koska *Hyvästijättö*-kesä on viimeinen, se on myös ensimmäinen tavalla, joka tikkaa ajan nuolen täyteen reikiä. Kesän hetket eivät kerrostu arkeologiseksi järjestykseksi, vaan imeytyvät toistensa läpi ikään kuin jokaisella olisi monta tekijää. Mitkään husserlilaiset protentiot ja retentiot eivät pysty tarttumaan siihen muistin leikkiin, joka luo tuokioista vinoon yhdistellen uusia tapahtumia, jotka ovat kuolemattomia, koska niillä ei ole egoa. Myös ranskalaiset kauli- ja -käännä -laskostukset ovat pielessä, koska stratigrafian asemesta jyllää suveentuneen nesteen dynamiikka. Ulko-sisä-yhteys vaikuttaa säämagialta, sillä se kieltäytyy yksisuuntaisen ja homogeenisen ajan logiikasta.

Samoja Sääksmäen vesiä tutkistellen Martti Rapola kokoaa historiaa ja vuodenaikakiertoa *Vaarin maisemaksi* (1959). Lehtosen lailla Rapolan vaari on arvioimassa voimiansa loppua. Vaari tunnistaa, kuten kielikin, että elämänsä on taipunut ajan kehämäisyyden mukaisesti. Lapsuudesta tutun maiseman menneisyys ei näydyttyä taaksejääneenä, vaan se jalostuu vaarissa osaksi itsessään merkityksellistä historiaa, joka ei ole menossa minnekään. Tämä ei tarkoita, että muutokset maisemassa olisivat yhdentekeviä. Päinvastoin. Muutosten epämiellyttävyyttä piirryy tarkemmin täyteen maisemaan.

Ajan kehä ei ole yksi. Ainavihan sademetsä ja jyrkkien vuodenaikojen lehto puhkovat omanlaisensa madonreiät almanakkojen seuraantoon. Ikuinen kesä vastustaa ajan nuolta toisella tavalla kuin suoraviivaisen julkea nelitahti. Lineaarista aikaa on tuskin edes mahdollista keksiä lauhkealla vyöhykkeellä, jossa jokainen syksy ja jokainen kevät aktiivisesti nihiloivat edellisen kvartaalin saavutukset samalla houkutellessa esiin uudet rikkaudet – samat kuin viime vuonnakin. Ajantajun katoaminen ja pyöriintymisen niin kesällä kuin talvellakin paljastaa, että lineaarisuus liittoutuu kierosti syksyisen ja keväisen mitätöinnin kanssa.

Suven ominta vuodenaikaisuutta ovat sula maa ja vesi. Ne sallivat jälleen elementtien sekoittumisen, niin kasvamisen kuin maatumisenkin. Talvella voi ehkä syntyä, mutta ei oikeastaan kuolla, koska vasta suveentuminen ja kesiintyminen päästävät pysähtyneen liikkeen ja aineen takaisin kehkeytymään. Turhaan ei Kierkegaard sano *Staadier paa livets veissä* (1845), että kuusitoistakesäinen ja kuusitoistatalvinen eivät ole samanikäisiä. Kesä käy heideggerilaista aikaa, ”kasvua-kohti-kuolemaa” eli ”kuoloa-kohti-kasvua”. Se kypsyyttää, härskiinnyttää, vaikka mätäkuuta ei seinäkaleriin painetakaan. Ehkä tästä syystä kesä on muita kolmea inhimillisempi ja hulluammattavampi. Se vaatii viisautta paitsi jumalilta myös kuolevaisilta.

Lopulta suvi tekee temput Hegelin vanavetisille. Kesä on lauhkea ja vähäluminen. Se ei vaadi ihmiseltä ankaraa

päättäväisyyttä ja miehisen kurin kohtalokkuutta, ei edes hyppyä toivoon. Löpsömpikin ote menettelee. Kala ui katiskaan omia aikojaan. Suuri osa on ihan kesannolla, vailla luonnostelua tai sen paremmin ensimmäistä kuin toistakaan ajattelua. Kutkuttelevasti ugrilainen kieli laittaa lemmen ja lämmön vierekkäin kesän asioiksi. Kuin kiusallakin samaa hempeää valumaa lienee Lemminkäisen kertomanimessä Lieto, joka tarkoittaa vesiperäistä maata. Suvi ei perusta, vaan vesittää, juoksettaakin. Lempi, sula, kesä: kaikissa tulee aikoihin nestemäinen pyörteilevä ja lämmin liike. Tätä ovat myös linnunrata ja lintukoto. Yhtä leutoa liepeyttä.

Shakespearen XCVII ja XCVIII soneteissa rakastetun poissaolo on kesättömyyttä, epäkesää. Kesäkertomus ei ota syntyäkseen, jos armas ei ole käsillä. Suuren bardin vanhan liiton tulkeista etevin, irlantilainen Edmond Malone, esitti 1790 ikimuistoisen selityksen sonetin maininnalle *summer's storyn* mahdottomaksi käymisestä. Lemmenkipeä ei Malonen mukaan saa tyydytystä mistään *gay fictionista*².

Filosofit puhuvat liian vähän kesästä. Parempi niin, jolleivät osaa. Ja kuka voikaan taitaa. Priscilla Atkinson runossa ”Philosophy of Summer” (*Southern Humanities Review*, kesä 2007) Descartes ottaa vastaan valoisaa vuodenaikaa. Levänneen filosofin taju jaksaa kantaa ”isoja ajatuksia/ vihreän korren kärjellä, kun sielu on/ linnunsuussa, töyhtökaulus, enkeli”. Kaikki järjestyä parhain päin, jos vain elämään mahtuu ”pytyllinen tuoksuva fresiaa”.

Ehkä Tynni teki oikein, kun ei henkilöinyt kesää. Auguste Comte väitti aikoinaan, että luonnonkansat ovat jumalallistaneet kaiken muun, mikä tapahtuu, paitsi painovoiman. Se oli jäänyt epähuomioissa nimettömäksi, sivuun symbolisesta järjestyksestä. Kesä ei jää huomiotta, sitä vietetään, juhlietaan ja palvotaan. Se on valon huippu, ja valo on olotila, jossa oliot tulevat näkyviksi, erottuvat toisistaan. Valo tuottaa erot, esineitten erillisyyden, mutta kesä tuottaa itse valonkin. Kesä on lämpimintä aikaa eli aikaa, jolloin asioita ja aikaa itseään kestää ajatella ja tunnustella. Jos jaksaa. Kesä on vuodenaika ja voima, joka täyttää ja täyttyy. Se saa kokonaiset vakaumukset, uskonnot, kulttuurit ja filosofiat tuleentumaan ja raukeamaan.

Viitteet

- 1 Mustavalkonäyttö lie jäänyt päälle Uppsalassa, jossa filosofiaprofan virantäytön raportoidaan riitaantuneen ikiraikkaalle mannermainen-analyttinen-akselille. Eräille meistä Sara Heinämaa, jota epäillään lahden takana itseksensä Anti-Analyysiksi, on sentään suverenisti vetänyt logiikan jatkokurssin harjoituksia. Mutta syvempiä ja okkultistisempiäkin juuria kaiveltiin *Aftonbladetissa* 11. toukokuuta: vastakkainasettelu olisikin miesten ja naisten välillä! *niin & näin* odottaa henkeään pidätellen, kuinka Hyvyys ja Pahuus jyvitetään osapuolten kesken.
- 2 Kannattaa silti lukea Jukka Hankamäen tuore *Suomalaisen nykyfilosofian historia*, johon *niin & näin* palaa seuraavalla vuosineljänneksellä.